PAMOKOS SCENARIJUS

Įvadinė dalis

Pamoka pradedama trumpu pokalbiu apie mokinių skaitymo įpročius. Mokytojas pakviečia prisiminti, ką jie skaitė tą rytą – žinutę telefone, naujienų antraštę, vadovėlio tekstą ar knygos ištrauką. Keli mokiniai pasidalina atsakymais, o mokytojas pokalbį nukreipia į klausimą, ar visus tekstus skaitome vienodai.

Mokytojas pristato pamokos temą, tikslą ir uždavinius. Paaiškinama, kad mokiniai susipažins su Pilaitės malūnu, analizuos Kazio Borutos romano „Baltaragio malūnas“ ištrauką ir praktiškai išbandys dvi skaitymo strategijas.

Mokymosi veiklos dalis

Stebėjimas ir praktinės veiklos. Eidami link malūno mokiniai stebi aplinką ir svarsto, kokios sąlygos buvo reikalingos vėjo malūnui veikti. Atvykę pradeda pildyti pirmąjį darbo lapą „Malūno dalys ir jų reikšmė“ (žr. 1 darbo lapą).

Mokytojas supažindina su pagrindinėmis dalimis. Paaiškinama, kad vėjo sukami sparnai perduoda sukamąjį judėjimą į malūno viduje esantį mechanizmą, kuris suka girnas. Aptariama malimo eiga ir malūno reikšmė bendruomenei.

Mokiniai pildo pirmojo darbo lapo lentelę (žr. 1 darbo lapą). Jei fotografavimas numatytas ir leidžiamas, galima fotografuoti; kitu atveju mokiniai nupiešia eskizą. Poromis pasitikrina, kokią paskirtį atlieka sparnai, girnos ir ašis.

Simbolinė reikšmė šiame etape dar neapibrėžiama – mokiniai gali užrašyti tik pradinę hipotezę, prie kurios grįš po literatūros analizės.

Literatūros analizė. Mokytojas primena, kad malūnas svarbus Kazio Borutos romano „Baltaragio malūnas“ vaizdinys. Trumpai pristatoma, kad kūrinys išleistas 1945 m. ir jame gausu tautosakinių bei mitologinių motyvų.

Mokiniai perskaito pasirinktą ištrauką, o kartu seka tekstą antrajame darbo lape (žr. 2 darbo lapą). Poromis ieško epitetų, palyginimų ir personifikacijos pavyzdžių, aptaria nuotaiką ir realaus bei tautosakinio vaizdo santykį.

Mokiniai palygina literatūrinį malūną su aplankytu statiniu. Tada suformuluoja hipotezę, ką malūnas galėtų simbolizuoti, ir pagrindžia ją bent vienu teksto pavyzdžiu. Mokytojas pabrėžia, kad pagrįsta literatūrinė interpretacija gali būti ne vienintelė.

Istorinis kontekstas aptariamas kaip interpretacinis klausimas: kodėl kūrinyje, išleistame sudėtingu istoriniu laikotarpiu, autorius atsigręžia į tautosaką, praeitį ir mitologinius motyvus? Mokinių interpretacijos atskiriamos nuo tikrinamų faktų.

Skaitymo strategijos. Mokytojas paaiškina, kad literatūros ištrauka buvo skaitoma lėtai ir įdėmiai, nes reikėjo suprasti detales. Pristatomas įdėmusis skaitymas. Tada aptariama, kaip skaitomas informacinis tekstas, kai reikia greitai suprasti temą ir pagrindinę mintį – apžvalginis skaitymas.

Naudodamiesi trečiuoju darbo lapu (žr. 3 darbo lapą), mokiniai pirmiausia peržvelgia informacinį tekstą, o vėliau jį perskaito įdėmiai. Pabaigoje aptaria, kada kiekvieną strategiją verta rinktis.

Apibendrinimo ir įsivertinimo dalis

Mokytojas grįžta prie klausimo, ar visus tekstus skaitome vienodai. Mokiniai paaiškina, kaip skaitymo tikslas lemia strategijos pasirinkimą ir kaip literatūroje realus daiktas gali įgyti simbolinę reikšmę.

Mokiniai individualiai užpildo ketvirtąjį darbo lapą (žr. 4 darbo lapą). Namų darbui siūloma perskaityti pirmąjį K. Borutos „Baltaragio malūno“ skyrių.

**Darbo lapai, pažymėti žvaigždute (*), skirti specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams.*

1 DARBO LAPAS – Malūno dalys ir jų reikšmė

Vardas, pavardė: _____ Data: _____

Užduotis. Užpildykite antrą stulpelį – praktinę paskirtį. Trečią stulpelį užpildykite po literatūros ištraukos analizės.

Malūno dalis	Praktinė paskirtis	Galima simbolinė / perkeltinė reikšmė
Sparnai (mentės)		
Girnos		
Ašis		
Stogas / jo pasukimo mechanizmas		
Malūno korpusas / patalpa		

1. Kokią ekonominę ir socialinę funkciją malūnas atliko kaimo bendruomenėje? Kuo, be grūdų malimo, malūnas buvo svarbus žmonėms?

_____
_____
_____

2. Kaip vadinamas žmogus, dirbęs malūne, ir kokių įgūdžių, ne tik techninių, jam reikėjo?

_____
_____
_____

3. Kodėl, jūsų manymu, malūnininko profesija tautosakoje ir literatūroje kartais siejama su paslaptingumu ar antgamtiniais motyvais?

_____
_____
_____

4. Palyginkite: kuo XIX–XX a. vėjo malūnas panašus į šiuolaikinę grūdų perdirbimo įmonę, o kuo iš esmės skiriasi?

_____
_____
_____

2 DARBO LAPAS – Malūnas literatūroje

Vardas, pavardė: _____ Data: _____

Perskaitykite mokytojo pateiktą K. Borutos „Baltaragio malūno“ ištrauką. Prie ištraukos, jei reikia, nurodykite naudojamo leidimo metus, leidėją ir puslapį.

Ant Udruvės ežero stataus skardžio stovėjo Baltaragio vėjinis malūnas. Nuo neatmenamų laikų mosavo jis savo dideliais sparnais, tarytum būtų norėjęs pasikelti ir nuskristi nuo pakriūtės.

Žemai pakalnėje tyvuliavo skaidrus Udruvės ežeras, plačiai išsišakojęs tarp aplinkinių kalnų, apaugusių pušynais, ir slėnių, užtrauktų pelkių maurais. Baltaragio malūnas buvo ant aukščiausio kranto, ir jo sparnai, šmėkščiodami iš tolo pro mėlynas pušų viršūnes, sukdavosi nuo mažiausio vėjelio, kuris padvelkdavo iš ežero.

Udruvės ežero vandenys nuolatos skalavo malūno kalno apgriuvusį šlaitą, tarytum norėdami jį nugriauti su visu malūnu. Bet pragyveno Baltaragio tėvų tėvai, ežeras visą laiką skalavo pakrantę, o malūnas vis stovėjo kaip stovėjęs ant pakriūtės, jo sparnai sukosi, ir jis nuolatos ūžė. Tas jo ūžimas susiliedavo su ežero murmėjimu į vieną svaiginantį gaudesį, kuris užkerėdavo savo paslaptingumu.

K. Borutos „Baltaragio malūnas“

Klausimai aptarimui:

1. Kokiomis kalbos raiškos priemonėmis (epitetais, personifikacija, palyginimais) autorius apibūdina malūną? Išrašykite 2–3 pavyzdžius.

_____

_____

_____

2. Kaip ištraukoje susipina tikroviškas vietovės vaizdas ir tautosakiniai, stebukliniai motyvai?

_____

_____

_____

3. Kokia nuotaika vyrauja ištraukoje? Kokie žodžiai ar sakinių ritmas ją kuria?

_____

_____

_____

4. Kuo šis literatūrinis malūnas panašus į tą, kurį matėme Pilaitėje, ir kuo galėtų skirtis?

_____

_____

_____

5. Ką, jūsų manymu, malūnas galėtų simbolizuoti šiame kūrinyje? Suformuluokite hipotezę ir pagrįskite ją bent vienu teksto pavyzdžiu.

_____

_____

_____

6. Kūrinys išleistas 1945 m., sudėtingu karo ir okupacijų laikotarpiu. Kodėl, jūsų manymu, autorius atsigręžia į tautosaką, praeitį ir mitologinius motyvus?

_____

_____

_____

7. Ką norėtumėte sužinoti, perskaitę visą K. Borutos „Baltaragio malūną“?

_____

_____

_____

3 DARBO LAPAS – Skaitymo tikslai ir strategijos

Vardas, pavardė: _____ Data: _____

A dalis. Apžvalginis skaitymas (2 min.)
Greitai permeskite akimis tekstą: atkreipkite dėmesį į pastraipų pradžias, raktinius žodžius ir pasikartojančius žodžius. Apie ką, jūsų manymu, šis tekstas? Kokia jo pagrindinė mintis?

_____
_____
_____

B dalis. Įdėmusis skaitymas (3 min.)
1. Nuo kokio amžiaus Lietuvoje statomi vėjo malūnai ir kas juos ilgainiui pakeitė?

_____
_____
_____

2. Kodėl malūnas dažniausiai statomas ant kalvelės ar atviroje vietoje? Kuo skiriasi stulpiniai malūnai ir malūnai su besisukančiu stogu?

_____
_____
_____

3. Ką, be malimo, turėjo mokėti malūnininkas ir kodėl tai buvo svarbu?

_____
_____
_____

4. Kiek vėjo malūnų šiandien išlikę Lietuvoje ir kokia dabar jų funkcija?

_____
_____
_____

Informacinis tekstas
Vėjo malūnai Lietuvoje pradėti statyti dar XVI amžiuje ir ilgą laiką buvo viena svarbiausių grūdų malimo priemonių kaimo bendruomenėse – iki XX amžiaus pradžios, kai juos ėmė keisti garo, o vėliau elektros varomi mechanizmai. Malūnas dažniausiai buvo statomas ant kalvelės ar atviros vietos, kad vėjas galėtų laisvai pasiekti jo sparnus; kai kurie malūnai (vadinamieji „vokiečiai“, arba stulpiniai malūnai) galėjo būti pasukami visu korpusu prieš vėją, kiti – tik su besisukančiu stogu. Malūnininkas turėjo mokėti ne vien malti grūdus, bet ir stebėti orų bei vėjo kaitą, nes nuo vėjo krypties ir stiprumo priklausė mechanizmo darbo sąlygos. Kai kurie stambesni malūnai turėjo kelis girnų porų rinkinius, skirtus skirtingiems grūdams – rugiams, kviečiams, miežiams – malti. Šiandien Lietuvoje išlikę keliolika tradicinių vėjo malūnų; dalis jų saugomi kaip kultūros paveldo objektai ir naudojami edukacijai, primindami apie malūnininkystės tradiciją.

C dalis. Kada rinktis kurią strategiją?
1. Skaitau naujienų antraštę ir noriu greitai sužinoti temą. → APŽVALGINIS / ĮDĖMUSIS
2. Skaitau eilėraštį, kurį reikės išsamiai aptarti pamokoje. → APŽVALGINIS / ĮDĖMUSIS
3. Skaitau enciklopedijos straipsnį, nes noriu greitai susidaryti vaizdą, apie ką jis. → APŽVALGINIS / ĮDĖMUSIS
4. Skaitau draugo laišką, nes noriu suprasti jo išgyvenimus ir atsakyti į laišką. → APŽVALGINIS / ĮDĖMUSIS

4 DARBO LAPAS – Įsivertinimas

Vardas, pavardė: _____ Data: _____

Šiandien sužinojau, kad malūnas...

_____

_____

_____

Dabar geriausiai moku pasirinkti skaitymo strategiją pagal skaitymo tikslą, nes...

_____

_____

_____

Man įdomiausia literatūros ištraukos vieta buvo_____, nes…

_____

_____

_____

Norėčiau paskaityti visą K. Borutos „Baltaragio malūną“, nes...

_____

_____

_____

Teiginys	**Taip**	**Iš dalies**	**Dar reikia pasimokyti**
Gebu paaiškinti pagrindinių malūno dalių paskirtį ir malūno simbolinę reikšmę.	☐	☐	☐
Gebu atpažinti bent 2 iš 3 kalbos raiškos priemonių.	☐	☐	☐
Gebu pasirinkti apžvalginį arba įdėmųjį skaitymą pagal tikslą.	☐	☐	☐
Gebu pagrįsti, kodėl malūnas gali būti kūrinio simbolis.	☐	☐	☐

1 DARBO LAPAS – Malūno dalys*

Vardas, pavardė: _____ Data: _____

Malūno dalis	Teisingas atsakymas
Sparnai (mentės)	☐ Sukami vėjo ir perduoda judėjimą mechanizmui ☐ Laiko stogą
Girnos	☐ Mala grūdus į miltus ☐ Laiko vandenį
Ašis	☐ Perduoda sparnų sukamąjį judėjimą mechanizmui ☐ Rodo vėjo kryptį
Stogas / jo pasukimo mechanizmas	☐ Padeda nukreipti sparnus į vėją, jei konstrukcija leidžia stogą sukti ☐ Niekada nejuda
Malūno korpusas / patalpa	☐ Joje yra malimo mechanizmai ir darbo erdvė ☐ Tai gyvenamasis namas visai šeimai

1. Ką žmonės veždavo į malūną?
☐ Grūdus
☐ Žuvį
☐ Medieną

2. Kas, be grūdų malimo, galėjo vykti malūne?
☐ Žmonės susitikdavo ir pasikalbėdavo
☐ Veikė mokykla
☐ Vyko drabužių turgus

3. Kas dirbo malūne?
☐ Malūnininkas
☐ Kalvis
☐ Ganytojas

4. Kodėl malūnininkas tautosakoje kartais vaizduojamas kaip paslaptingas?
☐ Jis buvo susijęs su vėju ir malūno mechanizmais
☐ Niekada nekalbėdavo
☐ Gyveno miške

Eskizas: nupieškite malūną arba jo dalį.

2 DARBO LAPAS – Malūnas literatūroje*

Vardas, pavardė: _____ Data: _____

1. Kai negyvas daiktas apibūdinamas kaip gyvas, tai vadinama:
☐ Personifikacija
☐ Palyginimas
☐ Rimas

2. Epitetas – tai:
☐ Vaizdingas apibūdinimas
☐ Dviejų dalykų lyginimas
☐ Rimas

3. Palyginimas – tai:
☐ Dviejų dalykų sugretinimas, dažnai su „kaip“, „tarsi“, „lyg“
☐ Negyvo daikto sugyvinimas
☐ Rimas

4. Kokia nuotaika tinka ištraukai?
☐ Paslaptinga, svajinga
☐ Linksma, komiška
☐ Nuobodi

5. Ką literatūrinis malūnas labiau primena?
☐ Pasakos ar legendos vietą
☐ Fabriką
☐ Mokyklą

6. Kuo jis panašus į Pilaitės malūną?
☐ Abu susiję su vėjo jėga
☐ Abu yra po žeme
☐ Abu yra dangoraižiai

7. Ką malūnas galėtų simbolizuoti?
☐ Likimą
☐ Gamtos jėgą
☐ Praeitį
☐ Žmogaus valdžios ribas

8. Ką norėtumėte sužinoti perskaitę romaną?
☐ Kaip baigiasi Jurgos ir jos tėvo istorija?
☐ Kas atsitinka su malūnu?
☐ Savo variantas:
_____

3 DARBO LAPAS – Skaitymo tikslai ir strategijos*

Vardas, pavardė: _____ Data: _____

A dalis. Apžvalginis skaitymas (2 min.)

Apie ką tekstas?

☐ Apie vėjo malūnų istoriją Lietuvoje

☐ Apie žvejybą

☐ Apie kalvių amatą

B dalis. Įdėmusis skaitymas (3 min.)

1. Nuo kokio amžiaus statomi vėjo malūnai?

☐ XVI

☐ XX

☐ XII

2. Kodėl malūnas statomas atviroje vietoje?

☐ Kad vėjas pasiektų sparnus

☐ Kad būtų arčiau miesto

☐ Kad būtų saugesnis

3. Ką dar turėjo mokėti malūnininkas?

☐ Stebėti orų ir vėjo kaitą

☐ Žvejoti

☐ Siūti

4. Kiek vėjo malūnų šiandien išlikę?

☐ Keliolika

☐ Šimtas

☐ Nė vieno

C dalis. Kada rinktis kurią strategiją?

1. Naujienų antraštę skaitau norėdamas greitai sužinoti temą. → APŽVALGINIS / ĮDĖMUSIS

2. Eilėraštį skaitau, nes reikės jį išsamiai aptarti. → APŽVALGINIS / ĮDĖMUSIS

3. Enciklopedijos straipsnį skaitau norėdamas greitai susidaryti vaizdą, apie ką jis. → APŽVALGINIS / ĮDĖMUSIS

4. Draugo laišką skaitau norėdamas suprasti jo išgyvenimus ir atsakyti. → APŽVALGINIS / ĮDĖMUSIS

4 DARBO LAPAS – Įsivertinimas*

Vardas, pavardė: _____ Data: _____

1. Malūnas:
☐ turi svarbias dalis, kurios atlieka skirtingas funkcijas
☐ yra tik pastatas
☐ niekada nebuvo naudojamas

2. Geriausiai moku pasirinkti:
☐ apžvalginį skaitymą
☐ įdėmųjį skaitymą
☐ dar mokausi pasirinkti

3. Man įdomiausia:
☐ malūno apibūdinimas
☐ ežero apibūdinimas
☐ savo variantas:
_____

4. Norėčiau paskaityti visą „Baltaragio malūną“: ☐ Taip ☐ Galbūt ☐ Kol kas nenoriu

Teiginys	Taip	Iš dalies	Dar mokausi
Gebu paaiškinti pagrindinių malūno dalių paskirtį.	☐	☐	☐
Gebu atpažinti bent vieną kalbos raiškos priemonę.	☐	☐	☐
Gebu pasirinkti skaitymo strategiją pagal tikslą.	☐	☐	☐
Gebu pasakyti, ką malūnas galėtų simbolizuoti.	☐	☐	☐